

Petr PETKOV, Financování protitureckého tažení roku 1566 z berní královských měst a poddanské Soběslavi, České Budějovice 2016, 71 s. (Bakalářská práce Pedagogické fakulty JU v Českých Budějovicích)

Posudek oponenta bakalářské práce

Předmětem posuzované bakalářské práce je rozbor hospodářského zázemí protitureckého tažení k chorvatské pevnosti Siget roku 1566. S využitím komparace a metody mikrohistorické sondy se autor soustředil na angažovanost jednotlivých královských měst při odvádění císařem nařízené válečné berně a hlouběji studoval problematiku na příkladu rožmberského poddanského města Soběslav.

Úvod práce obšírně shrnuje dějiny expanze osmanských Turků již od první poloviny 14. století, podrobněji se zastavuje u klíčového mezníku středoevropských dějin – bitvy u Moháče a jejích důsledků pro posun vojenské hranice v Uhrách, přičemž prokazuje recepci novější domácí literatury. Snad jen zastarávající monografii Vojtecha Kopčana mohl při shrnutí nahradit pokročilejší a čerstvou syntézou Petra Kónyi a kol. Autor dále neopomíná stručnou charakteristiku prvního úspěšného tažení k Sigetu (1556). Značného zjednodušení na základě historiograficky nepříliš relevantního výběru se ovšem dopustil v popisu průběhu a výsledku patnáctileté války, kde využil pouze práci encyklopedického charakteru (Kořán, Mendel-Ostřanský-Rataj), zatímco bohaté a dostupné monografie k tomuto tématu nezohlednil (J. Matoušek, G. Pálffy, T. Sterneck, J. P. Niederkorn, K. Vocelka a další), přestože diplomatický rozbor počátku patnáctileté války od Jana Matouška zařadil později do výčtu syntéz s „tureckou“ tematikou a Sterneckovu práci později využíval jako metodické a komparativní východisko. Na tomto místě nelze přijmout zjevně povrchní autorův závěr, že osmanští Turci pozbyli po patnáctileté válce role „ouhlných nepřátel křesťanstva“, přejatý ostatně pouze z citované popularizační práce Alana Palmera. Maďarská, rakouská, německá i domácí historická věda opakovaně poukázaly na ještě dlouho trvající propagandistickou roli tureckého nebezpečí, a to přinejmenším do přelomu 17. a 18. století (G. Pálffy, G. Ágoston, M. Fahlenbock, K. Vocelka, M. Pfaffenbichler, A. Wang, V. Prchal a další). Po zhodnocení většiny běžně známých monografických i dílčích studií postihujících tureckou tematiku (nezachyceny ovšem zůstaly závažné výzkumy Vítězslava Prchala a dále práce Milana Svobody, Jana Al Saheba, Hany Bočkové i dalších badatelů) se autor přesunul k vlastním zdrojům kvalifikační práce.

Heuristickým východiskem se stala edice Regesta fondu Militare, z níž čerpal informace o způsobu a obsahu komunikace mezi panovníkem a stavy s akcentem na mechanismus válečných berní. Okolnosti svolání zemské hotovosti roku 1566 mohl doplnit ještě z patřičného svazku edice Sněmy české. Posledním vydaným pramenem využitým v práci se staly Březanovy Životy posledních Rožmberků poskytující obraz tažení z pohledu Viléma z Rožmberka i jeho personální obsazení. Nepříliš jasně charakterizoval Petr Petkov v úvodu využití nevydaných pramenů ze sbírky Historica Třeboň a fondu Archivu města Soběslav uloženého v SOKA Tábor. U pozůstalostních fondů Jana Lintnera a Matěje Fischera nebylo vysvětleno, zda obsahují primární písemnosti vážící se k dějinám města Soběslav či písemnosti badatelského charakteru, respektive sekundární.

Druhá kapitola práce hlouběji shrnuje příčiny, průběh a nezdar protitureckého tažení roku 1566. Autor ji uvádí hlubším rozbořem zemsko-právního rámce principu hotovostního vojska, a to od lucemburské doby. Překvapivě však nezmiňuje jeho zakotvení ve Vladislavském zřízení zemském (zde mohla být využita edice P. Kreuze a I. Martinovského) a posouvá se určitým skokem k problematice zřízení dvorské válečné rady Ferdinandem I. Mechanismus vyhlášení a mustrování zemské hotovosti následně již výstižně popisuje s využitím nejnovějších výzkumů Petra Mareše. Poté pokračuje zdařilým líčením průběhu polní

kampaně, k němuž vhodně využil průniku literatury s edicemi Regesta fondu Militare a svazkem Sněmů českých. Zde neopomíjí ani poutavý příběh hrdinské obrany pevnosti Mikulášem Zrinským ze Serynu v kontextu šlechticových vazeb k posledním Rožmberkům. Ještě barvitější kontury tažení mohly dokreslit prameny ze sbírky Historica Třeboň.

Třetí kapitola bakalářské práce předkládá autorův původní výzkum zaměřený na financování tažení z berní královských měst. Z dostupné literatury postihl strukturu a vývoj jejich daňového zatížení od pozdního středověku do sledovaného období, přičemž dostatečný prostor věnoval centralizačním snahám Ferdinanda I., včetně sjednocení měnových poměrů v českých zemích. Hlubší analýzy zde autor dosáhl znovu s využitím Regest fondu Militare, přičemž obšírněji poukázal na jedno ze specifíků městských výplatních povinností, a to vyměřování odvodů poměrně vysokých počtů jízdních a tažných koní. Zejména v případě Kutné Hory mohl z edice Regesta fondu Militare interpretovat obrannou strategii Kutnohorských vůči berním požadavkům krále spočívající na straně měšťanů ve využívání privilegií horních erbovních svobod. Kutnohorští nakonec přispěli do tažení roku 1566 pouze financováním 4 jezdců a zcela se vyhnuli osobní účasti. Argumentace dalších královských měst proti válečným odvodům využívala odvolání na drahotu, nedostatek, zapůjčení vojenské výstroje jinam, vyhovění požadavkům jiných členů habsburské dynastie i zabavením výbroje a výstroje roku 1547. Autor ve srovnávání vhodně volí geografické hledisko a postupuje s velkou mírou pečlivosti podle historických krajů, což je nutné ocenit. Vyzdvihuje dostatečně, že krajské město Plzeň překonalo politicky emancipovaná pražská města ve velikosti měsíčních platů a celkově přispělo na tažení v úhrnu nejvyšším odvodem. Podobně (a překvapivě) vstřícně se zachovali také Klatovští, přestože připomněli dopad potrestání za účast v prvním stavovském odboji na vlastní lokální ekonomiku. Velmi složitě byl nucen vyjednávat arcikníže Ferdinand Tyrolský s Tábořem, jehož konšelé se vymlouvali na požár, dávné konfiskace, ponížení a označili se nepokrytě za žebráky. S výjimkou Českých Budějovic mohla jiná jihočeská města přispět vzhledem k rozebraným okolnostem jen minimálně. Petr Petkov neopomněl zohlednit také platy klášterů, které byly v předbělohorské době správní součástí komorních panství, i židovského obyvatelstva. Závěrem kapitoly poukazuje na výslednou frustraci obyvatel měst plynoucí kromě všech popsaných rovin finančního, materiálního i fyzického zatížení také z následného vědomí nezdaru protitureckého tažení. Za statí je připojena přehledná tabulka příspěvků královských a komorních měst na protiturecké tažení roku 1566. Celou pasáž mohlo metodicky obohatit ještě zohlednění konceptu politické komunikace představeného Zdeňkem Vybíralem a častější kontextualizace cenných zjištěných poznatků s prací Tomáše Sternečka.

Z primárních a dosud nevydaných pramenů čerpá čtvrtá kapitola přinášející rozbor výběru protiturecké berně v rožmberském městě Soběslav. Autor dokázal sestavit sumovní přehled berních výměrů také pro okolní příležitě vesnice, včetně několika sousedících nižších šlechticů. Vzhledem ke zmínce o vybírání berně (s výjimkou jedné vesnice) v neděli, vznesl Petr Petkov hypotézu o možnosti výběru příspěvku na protitureckou obranu v rámci nedělní bohoslužby, což dokládá zápisem „o hříchu“ na úvodní straně berního rejstříku. Takto závažné tvrzení by ovšem bylo vhodné doložit poznámkou s doslovnou citací z patřičného folia pramene (s. 61-62). S částečným úspěchem se autor pokusil rozklíčovat způsob výměry lokální berně ve vztahu k osedlým obyvatelům soběslavských vsí, který vypočítal na částku 2 grošů týdně za jednoho osedlého. Totéž se ovšem jednoznačně nezdařilo pro městské části samotné Soběslavi. Správně interpretoval neochotu nižších šlechticů vlastnícih ve městě domy platit také za ně daň poddanského charakteru, když byli primárně zdaněni na základě krajských berních rejstříků; zde je kontext s výzkumy Tomáše Sternečka připomenut v poznámce a následně i v textu studie. Také druhá kapitola zaměřená na primární výzkum je uzavřena přehlednou tabulkou shrnující výběr turecké berně roku 1566 od soběslavských měšťanů podle jejich majetků i z okolních vesnic podle počtu osedlých. Nutno ocenit, že

tabulka zohledňuje městské části, jména výběřích, rozmezí týdenních výměrů a celkové sumy.

Závěr práce připomněl především zjištěné krajové odlišnosti v berních odvodech v souvislosti s postoji měst během prvního stavovského odboje. Hodnotná mikrohistorická sonda do výběru válečné berně roku 1566 v Soběslavi přinesla statistický souhrn uvedený do kontextu s výzkumem Tomáše Sternecka na příkladu města Brna. Navrženou hypotézu o výběru této berně v kostele a porovnání získaných dat s dalšími představiteli daňových poplatníků včetně šlechticů i v době jiných tažení považuje autor oprávněně za perspektivu dalšího možného výzkumu.

Po formální stránce text splňuje nároky na kvalifikační práci bakalářského gradu. S výjimkou několika typografických drobností (nadbytečné čárky v citacích titulů před římskými číslicemi svazků/dílů) byly pečlivě zpracovány poznámkový aparát i seznam pramenů a literatury. V jednom případě se objevily „anglikanizované“ horní úvodní uvozovky v citaci dobového úsloví (s. 14). Z lexikálních nedostatků je možno poukázat pouze na přítomnost hovorových obrátů „třeba“ a „šlo získat“ (s. 17). Vazba „neproměněná šance“ se hodí spíše do sportovních komentářů, nikoli pro posouzení habsburské diplomacie (s. 11). Skloňování vlastních jmen postihly pouze dvě chybné koncovky (s. 8, 11). Vojtěch Kopčan svoji publikaci „neuchopil“, nýbrž spíše představil či vypracoval (s. 13). Z vážnějších syntaktických chyb lze uvést jen absenci předmětu ve druhé větě posledního odstavce strany 62. Titulatura historiků uvedených v poděkování, kumulovaná před jmény, působí přinejmenším novátorsky. Další drobnější vazebné a tvaroslovné nedostatky by bylo možno najít na stranách 15-16, 22, 24, 28 a 56-57. Jinak se autorův text vyznačuje kvalitou a plynulostí. Totéž se bohužel nedá říci o anglickém překladu anotace. Ten vykazuje řadu gramatických a lexikálních chyb: předně vazbu instrumentálu v druhé větě lépe vyjádří namísto předložky „from“ předložka „by“ (*financing from resources*); „tureckou tematiku“ rozhodně nelze přeložit tvarem „*Turkish topic*“, šlo by o zjevný anachronismus, nýbrž „*Ottoman subject*“; namísto „*helpful sources*“ mělo být využito adjektiva „*relevant*“; v navazující větě je v sousloví „*the reconstruction of the whole process*“ druhý určitý člen nadbytečný vzhledem k jasnému poli kataforické reference; naopak následující věta určitý člen postrádá, a to i díky uvedení řadovou číslovkou „*Third*“. V případě překladu „soběslavských měšťanů“ nelze užít výrazu „*citizens*“ označujícího občany či obyvatele velkoměst či metropolí; v tomto kontextu se běžně používá termín „*townsmen*“ či „*burgesses*“. Nečeskému čtenáři v angličtině nebude příliš srozumitelná závěrečná připojená vztažná věta, měla by být předně logicky definující, čili neoddělena čárkou. Tímto autorovi doporučuji důkladnou revizi textu anotace nejlépe rodilým mluvčím anglického jazyka.

I přes zmíněné dílčí nedostatky splňuje bakalářská práce Petra Petkova vytčené cíle a prokazuje autorovu schopnost práce s primárními historickými prameny, edicemi a literaturou. Metodická a interpretační rovina, kontextualizace tématu i vhodné spojení srovnávací analýzy berní královských měst spolu s mikrohistorickou sondou do prostoru Soběslavi přinesla původní historiografické výsledky i několik zajímavých výše zmíněných hypotéz. Proto **doporučuji** práci k obhajobě a navrhuji její hodnocení stupněm **velmi dobře**.

Ve Strakoncích 24. srpna 2016

Mgr. Miroslav Žitný